

4. Васянович Г.П. Педагогічна етика: [навчально-методичний посібник] / Васянович Г.П. – Львів. : Норма, 2005. – 344 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Гончаренко С.У. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.
6. Леонтьев А.Н. Педагогическое общение / Леонтьев А.Н. – М. : Знание, 1979. – 47 с.
7. Семиченко В.А. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: [навч. посібник] / В.А. Семиченко, В.С. Заслуженюк. – [2-е вид.]. – К. : Веселка, 1998. – 214 с.
8. Шостром Э. Анти-карнеги или человек-манипулятор / Шостром Э. – М. : Наука, 1994. – 128 с.

In the article are analyzed the modern theoretical approaches of communication problem as a part of the dignity process in pupils of board-schools.

Key words: dignity, education, culture of communication, pupils.

УДК 378:005.6

Шамрай І.Ю.

ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Стаття присвячена проблемі педагогічного аналізу, його загально філософським витокам та специфікації в галузі педагогіки.

Ключові слова: аналіз, педагогічний аналіз, предмет аналізу, педагогічна діяльність, педагогічний процес, суперечності.

Педагогічний аналіз відіграє важливу роль у забезпеченні педагогічного процесу. Не можна успішно управляти навчально-виховним процесом, не аналізуючи його хід і розвиток, не порівнюючи дійсний стан з минулим, не розкриваючи причин позитивних і негативних результатів роботи. Якщо немає аналізу пройденого шляху, основних його підсумків, то і не може бути наукового підходу до вибору та реалізації стратегії подальшої освітньої діяльності.

Найбільш фундаментальним проблемам педагогічного аналізу присвячені праці А.А. Вербицкого, Т.М. Давиденко, В.І. Загвязинського, Т.І. Заславської, Б.І. Канаєва, Ю.А. Конаржевского, В.В. Краєвського, В.С. Лазарева, П.І. Третьякова, К.М. Ушакова, Л.И. Фишман, Т.К. Чекмарєва, Т.И. Шамовой.

Щоб глибше розкрити поняття педагогічного аналізу, ми звернулися до його філософського трактування. Це надало змогу осмислити сутність аналітичної діяльності безвідносно до її цільової та змістової спрямованості.

Філософські праці створюють основу для вивчення питання мислення в цілому та процедури аналізу зокрема. Загальнометодологічні питання аналізу розглянуті в працях М.М. Бахтіна, Л.С. Виготського, Д. Дьюї, А.Ф. Лосєва, М.К. Мамардашвілі, С.Л. Рубінштейна, Р. Стернберга. Аналізу були присвячені дослідження представників аналітичної філософії: Дж. Боррадори, Г. Бейкера, Л. Бобрової, В. Бугрова, В. Канке, К. Ламберта, Е. Маурера, П. Мірошниченка, А. Папа, Г. Слуги, В. Самсонова, Дж. Пассмора, П. Хакера. У філософії немає однозначності в трактуванні сутності поняття аналізу.

Філософський енциклопедичний словник Е.Ф. Гунського трактує аналіз як розкладання єдності на чисельність, цілого – на його частини, складного – на його компоненти, події – на її окремі ступені, змісту – на його елементи, поняття – на його ознаки [5, с. 86].

М.К. Мамардашвілі визначає аналіз як процедуру уявного, а часто також і реального розчленування предмету (явища, процесу), властивості предмету (предметів) або відношення між предметами на частини (ознаки, властивості, відносини). Пізнавальний процес, який здійснюється на різних рівнях віддзеркалення дійсності в мозку людини і тварин і є одним з прийомів (методів) отримання нових пізнавальних результатів [3, с. 50-63].

Філософський словник під редакцією І.Т. Фролова стверджує, що аналіз полягає в уявному розчленуванні досліджуваного об'єкта на складові частини і є методом отримання нових знань. Залежно від характеру досліджуваного об'єкта, аналіз виступає у різних формах. Умовою всебічного пізнання досліджуваного об'єкта є багатогранність його аналізу Розчленування цілого на складові частини дозволяє виявити будову досліджуваного об'єкта, його структуру; розчленування складного явища на більш прості елементи дозволяє відокремити істотне від несуттєвого, складне звести до простого; однією з форм аналізу. служить класифікація предметів і явищ. Аналіз процесу розвитку певного явища дозволяє виділити в ньому різні етапи і суперечливі тенденції. У процесі аналітичної діяльності думка рухається від складного до простого, від випадкового до необхідного, від різноманіття до тотожності і єдності. Аналіз – пізнання частин як елементів складного цілого [6, с. 74].

Отож, визначення поняття «аналізу» в філософії зосереджене, як правило, на його словесно-логічному різновиді, притаманному лише людям. Воно надає нам розуміння аналізу, як процесу оперування не просто інформацією, а абстрактними, умовними поняттями, що є її вербалізаторами. Філософське трактування поняття «аналізу» вирізняється високим рівнем абстрагування та узагальнення, що дозволяє прослідкувати основні аспекти даного поняття безвідносно до конкретної галузі науки чи професійної діяльності і виділити його закономірності.

Процес аналізу в філософії є не просто мислинним вивченням абстрактного поняття, а осмисленням його саме через розчленування на окремі частини та виявлення зв'язків між ними, що дозволяє виявляти не лише характеристики окремого предмета, але й причинно-наслідкові зв'язки між подіями та явищами, розгорнутими у часі. Здебільшого, предмет аналізу у поданих визначеннях не конкретизується або ж представляється як перелік понять та явищ, що можуть підлягати аналізу. Єдиною спільною ознакою предмета для усіх визначень є його абстрактний характер.

Високий рівень абстрагування предмету аналізу в філософській науці підкреслює його суть як універсального мислинного пізнавального процесу, що може застосовуватись для вивчення будь-якої інформації, яка стосується як оточуючого світу, так і особистості людини. Філософія не дає аналізу конкретного операційного наповнення, що змінюється в залежності від сфери його застосування, вона характеризує його як емпіричний процес, направлений на отримання нових об'єктивних даних. Залежно від характеру досліджуваного об'єкта, аналіз виступає у різних формах. Така багатогранність є умовою його всебічного пізнання. Розчленування цілого на складові частини дозволяє виявити структуру досліджуваного об'єкта, відокремити істотне від несуттєвого, складне звести до простого. Отож, завданням аналізу є не опис чи систематизація отриманої інформації, головна його мета – виявлення нових, невидимих в цілісному предметі рис, характеристик, зв'язків.

Процес аналізу має ієрархічну будову, переходячи від складного до складника, від єдності до окремих її частини та зв'язків між ними. Кожен предмет розглядається як система елементів та зв'язків між ними. При такому переході важливо пам'ятати, що нові елементи, які виникли на кожному рівні аналізу, можна розглядати як частини досліджуваного об'єкта або ж як нові предмети дослідження. Проте, виявлення структури явища чи поняття не є головним завданням аналізу, він не

може бути самоціллю. Матеріали, отримані в процесі аналізу, стають основою для подальших мислинневих операцій, зокрема, синтезу. Нова інформація потребує систематизування і узагальнення. Вона має інтегруватись в особистий досвід аналітика, взаємодіючи з вже відомою йому інформацією. Організація мислительного процесу забезпечується постійним циклічним процесом аналізу і синтезу: проаналізовані елементи піддаються синтезу, що дозволяє на новому рівні знання продовжити і поглибити дослідження певного предмета. Синтез переводить знання з одного рівня на інший, вищий. Аналіз різних частин цілого проводиться для того, щоб оцінити досліджуваний предмет чи явище (організацію) як єдине ціле, виявити можливі проблеми чи відхилення в її структурі.

Диференціація знань повинна супроводжуватися їх інтеграцією, аналіз – синтезом, інакше відбудеться дезінтеграція елементів, девальвація розуміння єдиності, втрата єдиної мети системи.

У сучасній філософії все більша увага приділяється таким проблемам, як перетворення аналізу з мети філософсько-гносеологічної діяльності в реальний засіб пізнавальної діяльності, відмова від розуміння аналізу як жорстко пов'язаного з якою-небудь однією парадигмою знання: розширення самого поняття “аналіз”, предметом якого можуть бути будь-які проблеми; прагнення осмислювати останні з історичних, діалектичних позицій, не обмежуючи процес аналізу предметно-часовими рамками.

Узагальнюючи підходи до трактування сутності аналізу в філософії, ми виділили такі його основні ознаки:

1. Аналіз – це завжди розчленування, розкладання, розділення цілого об'єкта на його складові елементи та зв'язки, що ці елементи об'єднують.
2. Пріоритетними об'єктами аналізу в філософській науці є абстрактні, умовні поняття, а також причинно-наслідкові зв'язки між різними поняттями.
3. Результатом аналізу є отримання якісно нових даних про об'єкт дослідження внаслідок виявлення інформації, прихованої в його цілісному стані.
4. Діалектична єдність аналізу і синтезу. Аналіз не може бути самоціллю і завжди дає матеріал для подальшої розумової діяльності, зокрема, для синтезування нової інформації про об'єкт чи явище.

В педагогічній науці загальнофілософське визначення процедури аналізу конкретизується та наповнюється новим змістом, обумовленим специфічною сферою його використання, але однозначного трактування аналізу в педагогіці також немає.

Гончаренко С.У. трактує аналіз як застосування в навчальному процесі логічних прийомів, згідно з якими предмети і явища під час їх вивчення розглядаються за окремими ознаками [1, с. 24].

Конаржевський Ю.А. стверджує, що аналіз – процес пізнання, який відображає певну педагогічну дійсність і який є складним процесом проникнення педагога в сутність педагогічних явищ. Згідно з діалектикою, для того, щоб знати ті чи інші предмети, явища або процеси та управляти ними, необхідно вивчити всі їхні аспекти, зв'язки та відношення. Тому пізнання будь-якого явища або процесу починається з вияснення суперечливих моментів [2, с. 18].

В. А. Слостенин стверджує, що педагогічний аналіз полягає у вивченні стану і тенденцій розвитку педагогічного процесу, в об'єктивній оцінці його результатів з подальшим виробленням на цій основі рекомендацій щодо упорядкування керованої системи [4, с. 12].

Отже, визначення процедури аналізу як розчленування предмета на складові та зв'язки між ними є актуальним для всіх наук, і зокрема для педагогіки. Але таке трактування цієї процедури адаптується до потреб конкретної науки.

В сфері педагогіки абстрактний предмет аналізу специфікується і набуває конкретного втілення. Від абстрактних понять процедура аналізу переходить на

специфічні предмети та явища, що досліджуються педагогічною наукою. Аналіз може застосовуватись на всіх рівнях та етапах навчально-виховного процесу, а також до всіх його елементів. Внаслідок цього в педагогіці існує велика кількість видів аналізу. Ми узагальнили різні підходи до їх визначення і виділили наступні типи педагогічного аналізу в залежності від цільового спрямування:

1. Аналіз власної педагогічної діяльності передбачає дослідження цільової спрямованості діяльності, її змістової наповненості та загальної стратегії, визначення її ефективності та наслідків; співвіднесення зовнішніх вимог до вибору того чи іншого виду діяльності із внутрішньою готовністю до її успішної реалізації, виявлення існуючих суперечностей та шляхів їх усунення. Такий тип аналізу є основою самооцінки аналітика в сфері професійної діяльності.
2. Аналіз діяльності інших суб'єктів педагогічного процесу (студентів чи педагогів) спрямований на виявлення характеристик їх діяльності. В залежності від мети він може реалізовувати діагностичну, контролюючу функцію. Такий тип аналізу також надає матеріал для самооцінки, оскільки дозволяє співвіднести та об'єктивно оцінити результати власної діяльності у порівнянні з іншими.
3. Аналіз конкретної педагогічної, професійної ситуації, що реалізується в контексті професійного становлення студента.

Дані типи аналізу не є самодостатніми, вони взаємодоповнюються і разом забезпечують ефективне дослідження професійної підготовки спеціаліста, що є багатогранним явищем.

Аналіз в педагогіці є багатофункціональним. Окрім освітньої функції (аналіз навчальної інформації), аналіз в педагогіці виконує також діагностичну, регулятивну та прогностичну функцію. Він дозволяє бачити й оцінювати зміни, що відбуваються в навчально-виховному процесі і, прогнозуючи шляхи його розвитку, усувати причини виявлених недоліків. Завдяки педагогічному аналізу, в кожній конкретній ситуації можуть своєчасно прийматися найбільш ефективні рішення щодо тих чи інших завдань, що постають в рамках педагогічного процесу. Глибокий педагогічний аналіз процесу та результатів навчально-виховної діяльності дає можливість коректно визначити досягнутий рівень викладання і якість знань студентів, оцінити ефективність педагогічного процесу, що здійснюється протягом навчального року, визначити фактори, які позитивно і негативно впливали на формування основних підсумкових показників педагогічного процесу, розкрити причини появи недоліків та запропонувати шляхи їх усунення, спрогнозувавши перспективи організації навчально-виховної діяльності певним чином.

Метою аналізу в педагогіці є отримання нової інформації стосовно досліджуваного об'єкта, постійна мислиннева аналітична діяльність забезпечує розвиток пізнавальних якостей всіх учасників педагогічного процесу. Аналітичні вміння в структурі педагогічної діяльності трактуються як головні, що забезпечують становлення професійної майстерності педагога. Здійснюючи аналіз, педагог на практиці актуалізує відповідні теоретичні знання, оскільки вони виступають основою теоретичного осмислення практики. Значення педагогічного аналізу полягає ще й у тому, що він є дієвим засобом розвитку здатності осмислювати свою працю і свою поведінку шляхом самоаналізу, генеруючи нові ідеї, підходячи до аналізованої проблеми творчо. Саме через педагогічний аналіз у викладача має бути сформоване вміння бачити взаємозв'язок між викладанням і учінням, вміння оцінювати їх результативність.

Будь-яка педагогічна ситуація, що піддається аналізу, є багатофакторною і вимагає інтеграції педагогічних, психологічних та фахових компетенцій для її осмислення. Для аналітика недостатньо лише володіння алгоритмом аналізування, для глибинного розуміння предмету необхідним є осмислення його змісту, структури, залежностей та закономірностей. Тому досконалі знання педагогіки, психології, предмету, що

вивчається, є необхідними для правильної побудови процесу аналізування будь-якого педагогічного явища, факту, процесу.

Узагальнюючи тлумачення сутності педагогічного аналізу, виділяємо такі його особливості:

1. Педагогічний аналіз як розчленування та осмислення складових процесу чи явища, орієнтований передусім на об'єктивне виявлення наявного рівня і спрогнозування перспективи розвитку.
2. Об'єктами аналізу є здебільшого педагогічний процес, явища, факти, конкретні ситуації. Основним предметом педагогічного аналізу є суперечності.
3. Результатом аналізу є проникнення у суть педагогічних явищ, розуміння їх прихованого змісту, виявлення можливих проблем. В педагогіці аналіз стає також засобом не тільки пізнання, але й діагностики
4. Аналіз є основою забезпечення оптимізації педагогічного процесу, зокрема реалізації управлінської, прогностичної та діагностичної діяльності педагога.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997 – 206 с.
2. Конаржевский Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление школой. – М. : Педагогика, 1986. – 144 с.
3. Мамардашвили М. К. Процессы анализа и синтеза// Вопросы философии, 1958. – № 2. – С. 50-63.
4. В. А. Слостенін, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко и др. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений. – М. : «Школа-Пресс», 1997. – 512 с.
5. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост. Е. Ф. Губский и др. – М. : Инфра-М, 2003. – 576 с.
6. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова.– М. : Политиздат, 1981. – 445 с.

The article is dedicated to the problem of pedagogical analysis, its general philosophical sources and specification in the field of pedagogics.

Key words: *analysis, pedagogical analysis, subject of analysis, pedagogical activity, pedagogical process, contradictions.*

УДК 371.112:34

Шевцов М. Г., Шевцова О. М.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА САМООСВІТИ ЗА 20 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

В статті розглядається проблеми розвитку правової управлінської культури керівників ЗНЗ, як складової загальної управлінської культури, її особливості, структура та шляхи формування в процесі підвищення кваліфікації у відповідних закладах та самоосвіти за 20 років незалежності України.

Ключові слова: *правосвідомість, законність, право, культура, правова освіченість, правова відповідальність, нормативно-правові відносини, заклади підвищення кваліфікації, самоосвіта, методи, прийоми, засоби, керівник, загальноосвітній навчальний заклад, управління, управлінське рішення, правова компетентність.*

Сучасні проблеми демократизації суспільства, становлення України як незалежної держави, зміна стратегій реформування в системі загальної середньої освіти на